

EUROPEAN ANTI POVERTY NETWORK

STRATEGIE EAPN ČR

TŘI KLÍČOVÁ POSELSTVÍ EVROPSKÉ SÍTĚ EAPN:

- 1. Dejme slovo lidem zažívajícím chudobu, neboť oni se musí zúčastnit řešení svých problémů v rámci sociálních politik.*
- 2. Učiňme Evropskou unii srozumitelnou pro lidi a parlamenty.*
- 3. Dejme prioritu sociální dimenzi a využijme evropské fondy na sociální investice, které umožňují lidem žijícím v chudobě a sociálním vyloučení kvalitní práci, sociální služby, sociální bydlení a sociální ochranu.*

Vize a hodnoty

Činnost EAPN ČR vychází z evropských hodnot, a to z lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a lidských práv.

EAPN ČR propojuje české organizace zabývající se chudobou a sociálním vyloučením s evropskými partnery. Společně se podílíme na řešení chudoby, sociálního vyloučení a nerovnosti jak na národní, tak i evropské úrovni.

Sledujeme ukazatele míry chudoby a plnění legislativních a mezinárodních závazků v ČR. Ovlivňujeme sociální politiku v ČR, zasazujeme se o novelizace zákonů a další změny v kontextu potřeb a výzev, které přináší rychle se měnící společnost.

Seznamujeme zákonodárce i ministerstva s problémy lidí žijících v chudobě a umožňujeme, aby jejich hlas byl slyšet. Participace lidí zakoušejících chudobu a sociální vyloučení je pro nás od počátku prioritou.

Očekáváme aktivní účast členských organizací především na základě vlastních poznatků a zkušeností z regionů.

Věříme, že chudoba brání lidem v přístupu k sociálním, ekonomickým a kulturním právům, a proto usilujeme o dosažení lepšího sdílení bohatství, příležitostí a zdrojů.

Vize EAPN v ČR je dlouhodobá a stabilní. Strategické cíle a priority jsou nedílnou součástí každoročního hodnocení a případné aktualizace dle potřeb a vývoje situace ve společnosti. Každý strategický cíl má svého garanta ve Výkonném výboru EAPN ČR. K realizaci strategických priorit směřují konkrétní aktivity EAPN ČR s participací členských organizací a zapojením dalších klíčových aktérů. EAPN ČR spatřuje při naplňování svých strategických cílů a priorit stěžejní roli sociálních služeb, které poskytují podporu a pomoc osobám v nepříznivých sociálních situacích a napomáhají lidem předcházet jejich vzniku a šíření. K prosazování změn pro řešení chudoby a sociálního vyloučení usilujeme o konsensus napříč občanskou společností, proto i naše aktivity povedou k lepšímu porozumění veřejnosti otázkám chudoby.

Strategické cíle a priority EAPN ČR:

- Důstojný příjem
- Prevence bezdomovectví a dostupné bydlení
- Kvalitní a udržitelné zaměstnání
- Řešení zadluženosti
- Prevence energetické chudoby

1. Důstojný příjem

Výchozí stav:

Systémy minimálního příjmu jsou součástí sociální ochrany občana v jednotlivých členských státech Evropské unie. Tyto systémy mají zaručit minimální životní standard, důstojný život lidí, aby se mohli zapojit do společnosti a získat zaměstnání přiměřené svým schopnostem, zdravotnímu stavu a místu bydliště. S touto problematikou souvisí i aktivní politika zaměstnanosti, zajištění dostupnosti práce s různou délkou úvazků podle potřeb osobního života člověka, kvality jeho pracovního prostředí a výše mzdy (platu), která zaručuje dostatečný příjem pro život. Neadekvátní příjem nezajišťuje důstojný život a může vést k osobnímu zadlužování.

V Česku, na rozdíl od některých jiných evropských zemí, jsou jak minimální mzda (plat) tak systém dávek pevnou součástí tuzemského sociálního systému. Systém minimálního příjmu sestává z minimální mzdy (platu), sociálních dávek a důchodů. Hlavní problém představuje jejich výše v porovnání s EU a okruh oprávněných osob. V důsledku toho žije značné množství lidí těsně nad hranicí chudoby, což jim zabraňuje pobírat adekvátní podporu a jsou často nuceni žít od výplaty k výplatě, půjčovat si peníze, nemohou dopřát dětem zájmové kroužky a výlety se spolužáky, ani dostatečně zajistit výživu, vzdělávání a dosáhnout na vhodné bydlení. To má následný dopad jak na jejich mentální a fyzické zdraví, tak na ekonomiku a sociální systém.

Podporujeme / požadujeme:

- minimální důstojný příjem umožňující žít důstojný život a cítit se součástí společnosti;
- zavedení adekvátního příjmu na celoevropské úrovni, například přijetím Rámcové směrnice EU o minimálním důstojném příjmu, vycházející z dohody o minimální mzdě v Evropské unii;
- průběžné zvyšování minimálního mzdy;
- zkvalitnění a zjednodušení systému dávek včetně snížení možnosti jejich zneužití;
- advokační činnost za účelem zvýšení povědomí (politiků, médií, veřejnosti) o důstojném příjmu.

2. Prevence bezdomovectví a dostupné bydlení

Výchozí stav:

Bezdomovectví

Bezdomovectví nevnímáme jako samostatný jev, ale jako důsledek působení většího množství nepříznivých okolností na život člověka, které mohou ohrozit nebo znemožnit jeho schopnost získat a udržet si důstojné a trvalé bydlení. Například stále více senierek a seniorů žije ve své domácnosti osamoceně, což často způsobuje, že výdaje spojené s bydlením se pro ně stanou finančně neúnosnými. Do podobné situace se může dostat i rodič s dítětem po rozvodu nebo osoby se zdravotním postižením. Dále jsou ztrátou bydlení ohroženy děti, které odcházejí z dětských domovů. V těchto situacích lidé vyhledávají alternativní způsoby bydlení. Mohou sice žádat o příspěvek na bydlení, avšak je to spojeno s řadou problémů. Některé obce poskytují sociální bydlení, ale většina obcí lidem ohroženým ztrátou bydlení dostatečně nepomáhá. Přebývají proto na předražených ubytovnách, vznikají sociálně vyloučené lokality, v horším případě zůstávají na ulici. Rodinám jsou v důsledku toho děti odebírány do dětských domovů. Zároveň dochází ke ztrátě zaměstnání a následnému zadlužování, čímž se tato situace stává bezvýchodnou a ve většině případů neřešitelnou. Hodně lidí se s tím vyrovnává velice těžce, mohou u nich nastat psychické obtíže. Zvyšují se tak výdaje státu na sociální dávky i na zdravotní péči.

Data získaná z průzkumů, jakož i z každodenní zkušenosti organizací poskytujících pomoc lidem bez přístřeší, ukazují, že v České republice sice v některých obcích již přistoupili k řešení bezdomovectví, ale k výraznému posunu v celostátním měřítku dosud nedošlo. Proto EAPN ČR zařazuje problematiku bezdomovectví a bydlení jako prioritu ve své strategii zmírňování chudoby a sociálního vyloučení. Traduje se zde, že lidé bez domova nechtějí komunikovat, avšak ve skutečnosti je to problém spíše majoritní společnosti, způsobený nedostatkem informací a znalostí veřejnosti o sociální problematice. Většina lidí neví, jaká je právní úprava v sociální oblasti. Tento nedostatek je ve vzdělávání na školách i v celoživotní osvětě, aby lidé znali úlohu institucí a orgánů EU i jejích členských států, sociálních pracovníků v různých zařízeních, nemocnicích atd. a svá práva a povinnosti v sociální a zdravotní oblasti. Mezi sociálními službami chybí zejména kontaktní práce v terénu mezi lidmi bez domova, využívání snadno dostupných služeb, které přibližují sociálně vyloučené jedince i rodiny společnosti, s níž se – ať už dobrovolně či nedobrovolně – rozešli, a usnadňují nalezení jejich cesty k vlastnímu domovu.

Za mimořádně důležité považujeme předcházet problémům bydlení účinnou prevencí bezdomovectví, spíše než řešením jejich následků. Proto se chceme podílet na řešení nepříznivých faktorů, které k bezdomovectví vedou. Svou roli vidíme v koordinaci aktivit jednotlivých organizací, podílíme se na přípravách legislativních opatření a poskytujeme zpětnou vazbu zákonodárcům. Zároveň jsme si vědomi určitého napětí mezi osobami bez domova a většinovou společností, nedůvěry, nevraživosti a neochoty k vzájemnému soužití. Proto chceme v rámci svých možností působit na veřejné mínění, podporovat a propagovat projekty, které se snaží zlepšit vzájemné vztahy a vnést do veřejného prostoru více solidarity, porozumění a tolerance.

Dostupné bydlení

V české společnosti chybí snadno dostupné byty. Nejsou ustálena kritéria pro přidělování nájemních bytů ve vlastnictví obcí. Pro zavedení systému dostupného bydlení je řada důvodů:

- počet lidí bez domova i osob ohrožených ztrátou bydlení vzrůstá, jejich vyloučení se stupňuje a jsou vystaveni stále větší segregaci,
- některé skupiny obyvatelstva jsou diskriminovány v přístupu k bydlení (rodiny s více dětmi, cizinci, Romové, propuštění vězni apod.),
- stále se zvyšují náklady na bydlení a s ním spojené služby,
- zvláště problematický je vyděračský obchod s chudobou a bytovou tísni, kterou v mnoha případech zhoršuje odnímání příspěvků na bydlení z důvodů, které s bytovou nouzí přímo nesouvisí (např. školní docházka) a vytváření tzv. bezdoplatkových zón,
- není systém komplexní sociální práce s lidmi majícími problémy s bydlením.

Systém dostupného bydlení je nutno zavést na základě zákona o sociálním bydlení, postaveném na těchto principech:

- je nutno zákonem jednoznačně definovat sociální bydlení a bytovou nouzi,
- důraz je třeba klást na prevenci vystěhování a ztráty bydlení,
- nesmí docházet k diskriminaci určitých skupin obyvatelstva při přístupu k bydlení,
- sociální bydlení je nutno poskytovat tak, aby nedocházelo k segregaci a koncentraci sociálních bytů v území,
- podpora bydlení musí být orientována cíleně na specifické zranitelné cílové skupiny obyvatelstva (domácnosti), nikoliv na plošné programy podpory bydlení jako v minulosti,
- v rámci systému sociálního bydlení je nutno poskytovat poradenství v oblasti bydlení,
- musí být garantována kvalita sociálního bydlení,
- podpora bydlení musí vycházet ze závazných minimálních technických standardů sociálního bydlení,
- pro realizaci systému dostupného bydlení jsou klíčovou úrovní obce (města), které musí zjišťovat, plánovat a zajišťovat kapacitu sociálního bydlení ve správním obvodu své působnosti, a to
 - ve vlastním bytovém fondu,
 - v bytových domech soukromých vlastníků.
 - v nově postavených bytových domech,
- je třeba jasně zákonem stanovit pravidla pro financování sociálního bydlení (nejlépe garantovaného státem), využívajícího
 - dávky na bydlení,
 - limity pro kauce,
 - regulace trhu s byty,
 - podporu vlastnického i nájemního bydlení,
 - výstavbu sociálních bytů,
 - pronajímání prázdných bytů pro sociální bydlení,
 - pronajímání soukromých nájemních bytů pro sociální bydlení,
 - nástroje územního plánování,
- pro podporu sociálního bydlení musí být snadno využitelné dotace z veřejných finančních zdrojů včetně evropských fondů, a to bez omezení pravidlem nedovolené veřejné podpory.

Podporujeme / požadujeme:

Bezdomovectví

- vybudování komunitních sítí sociálních služeb pro práci na ulici,
- vzdělávání streetworkerů se zapojením lidí se zkušeností s bezdomovectvím a sociálním vyloučením,
- návaznost terénních sociálních služeb na sociální služby integračního charakteru či na zdravotnická zařízení,
- vzdělávání ve školách i celoživotní vzdělávání dospělých, zaměřené na informovanost a kompetence v sociální oblasti, zvláště v problematice bydlení a prevence bezdomovectví.

Dostupné bydlení

- zásadu „housing first“ (nejprve bydlení),
- Koncept sociálního bydlení v podobě navržené Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR,
- poziční dokument Platformy pro sociální bydlení „Systém sociálního bydlení v České republice“,
- účast lidí bez domova na přípravě a připomínkování návrhu zákona o sociálním bydlení a související legislativy.

3.Kvalitní a udržitelné zaměstnání

Výchozí stav:

Právo na práci je v českém právním prostředí zakotveno v Listině základních práv a svobod – „Každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací“. Položme si však otázku: „Je skutečně práce v užším pojetí zaměstnání vždy cestou z chudoby?“ Příčiny, proč tomu tak není, jsou různé.

Mezi nejčastější překážky na cestě k získání zaměstnání patří kumulace zdravotních a sociálních problémů, častou příčinou je zadlužení a exekuce, materiální a psychická deprivace, rezignace při dlouhodobé nezaměstnanosti, ztráta pracovních návyků, absence praxe, nízká kvalifikace a produktivita práce, vyšší věk atd. U mladých absolventů škol hrozí riziko, že po ukončení školy zůstanou závislí na rodině a sociálních dávkách. Jde tedy o celý komplex příčin a následků, které mohou snížit šance na kvalitní a udržitelné zaměstnání.

Z jiného úhlu pohledu je třeba se zamyslet nad kvalitou pracovních míst. Setkáváme se s nejistotou v podobě dočasných nebo krátkodobých smluv, problémem mohou být i pracovní agentury, které nabízí práci za nevýhodných podmínek nebo nelegální zaměstnání, které lidé někdy upřednostňují z důvodu hrozby exekuce příjmů atd. Pozornost je třeba věnovat i situacím, kdy se pracovat „nevyplatí“, jde například o exekuce z nízkých příjmů, krátkodobé či projektové zaměstnávání, kdy po ukončení nevznikne nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo vyšší sociální podpora než mzdové ocenění.

Podporujeme / požadujeme:

- nastavení procesů individualizovaného a multidisciplinárního přístupu k zájemci o práci v kombinaci se sociální prací, profesním vzděláváním a dalšími podpůrnými nástroji a programy. Jde nám o uznání odlišných potřeb jednotlivců i skupin, pomoc při překonávání překážek a zlepšení jejich postavení prostřednictvím získání důstojného zaměstnání;
- inkluzivní trhy práce reflektující specifické potřeby jedinců, např. model prostupného zaměstnávání v případě potřeby napojený na systém dostupného bydlení přístupný pro lidi zažívající chudobu;
- přijetí legislativy, která je solidární k aktivitám sociální ekonomiky a podporuje komunitní rozvoj občanské společnosti. Jde například o přijetí právní úpravy sociálních podniků propojenou se zákonem o zaměstnanosti. Přijetí této legislativy zároveň přispěje k rozvoji malých a středních podniků v regionech, které jsou vzhledem ke specifickým potřebám některých zaměstnanců (zdravotně postiženým, ohroženým sociálním vyloučením, lidí bez přístřeší atd.) nejvhodnějšími zaměstnavateli.

4.Řešení zadluženosti

Výchozí stav:

Předluženost a exekuční past je jedním z hlavních sociálních problémů naší společnosti – v exekucích, nezřídka i vícečetných, se aktuálně nachází odhadem přes 800 tisíc obyvatel (to je 1/12 populace). Lidé se zkušeností s chudobou si stěžují na nedostatečné základní informace. Jsou informováni zejména působivou reklamou v médiích a lichváři, kteří půjčují peníze na vysoký úrok. Zadlužení, končící hojně exekucí (exekucemi), vede k neschopnosti uspokojit základní životní potřeby – chybí zdroje na stravu, bydlení, hygienické potřeby. Podle zkušeností z poraden největší část dluhů vzniká z neplacení nákladů na bydlení a služby. Nedostatek financí pro vedení důstojného života ovlivňuje nejen jednotlivce, ale celé rodiny a především děti. Rozpad rodiny a základní sociálních vazeb tak dále ústí do ještě většího úpadku a pocitu bezvýchodnosti z dané situace. Systém je bohužel dlouhodobě nastaven tak, že vymanit se z dluhů (zejména vícečetných) je prakticky nemožné.

Podporujeme / požadujeme:

- rozvoj sítě poraden pro prevenci a řešení situací, které vedou k sociálnímu vyloučení, zejména dluhového poradenství;
- změny v zákonu o exekucích s cílem dosažení důstojného života pro lidi v exekucích (systém jeden dlužník – jeden exekutor, místní příslušnost exekutorů, náhodné přidělování exekutorů, odpuštění bagatelních dluhů);
- zavedení chráněného účtu, ochrana dětí proti zadlužování;
- ratifikaci insolvenční novely dle požadavků evropské směrnice, která zkracuje dobu oddlužení z 5 let na 3 roky a tím urychluje návrat lidí do života bez dluhu a otevírá oddlužení pro více lidí;
- spolupráci nízkoprahových sociálních služeb se školami v oblasti prevence a řešení situací, které vedou k sociálnímu vyloučení.

5.Prevence energetické chudoby

Výchozí stav:

Transpozice příslušných směrnic 2009/72/EC a 2009/73/EC byla provedena novelami zákona 458/2000 Sb. Energetický regulační úřad (ERÚ) je v rámci tohoto zákona pověřen stanovovat ceny nebo jejich limity v oblasti dodávek elektřiny, plynu nebo věcně usměrňované ceny tepla. Podle zákona musí postupovat transparentním a předvídatelným způsobem tak, aby regulované ceny pokrývaly ekonomicky oprávněné náklady na zajištění spolehlivého, bezpečného a efektivního výkonu licencované činnosti, dále odpisy a přiměřený zisk zajišťující návratnost realizovaných investic do zařízení sloužících k výkonu dané energetické činnosti a oprávněné náklady na zvyšování energetické účinnosti při výstavbě a provozu přenosové soustavy, přepravní soustavy a distribučních soustav. ERÚ obstarává nediskriminační přístup na trh (v našem případě je to energetická burza v Německu, která určuje ceny silové elektřiny, které se dále ke spotřebiteli zvyšují o nákladové položky distribuce, které hlídá právě ERÚ) a povzbuzovat vyrovnanou bilanci dodávané a odebírané elektrické energie. Dále ERÚ stanovuje sazby a metodiky pro jejich výpočet. Cílem je další podpora decentralizace zdrojů potřebné energie a vytváření energetických ostrovů. ERÚ má pravomoc vydávat závazná rozhodnutí týkající se elektroenergetických podniků, případně ukládat účinné, přiměřené a odrazující sankce těm elektroenergetickým podnikům, které nedodrží své povinnosti, nebo navrhopvat příslušným soudům, aby takové sankce uložily. Může rozhodovat, bez ohledu na uplatňování pravidel hospodářské soutěže. Principiálním úkolem ERÚ je přispívat k zajištění vysokých standardů univerzální a veřejné služby v souladu s otevřením trhu a ochranou zranitelných zákazníků a zajistit plnou účinnost opatření na ochranu spotřebitele. ERÚ zveřejňuje 1) doporučení ohledně tvorby cen elektřiny a plynu pro domácnosti, roční zprávu o výsledcích monitorovací činnosti v energetických odvětvích a roční a čtvrtletní zprávu o provozu soustav v energetických odvětvích způsobem umožňujícím dálkový přístup; 2) přehledy o cenách tepelné energie včetně jejich srovnání, a to v členění podle lokalit a technických parametrů výroby a rozvodu tepelné energie, ERÚ spolupracuje s regulačními orgány dalších členských států a Agenturou pro spolupráci evropských regulačních orgánů (ACER), konzultuje s nimi například připravovaná rozhodnutí, týkající se přeshraniční a regionální spolupráce a poskytuje jim informace a jinou nezbytnou součinnost pro plnění jejich úkolů, dále spolupracuje s Evropskou komisí, ACER, s ministerstvem a jinými správními úřady, s občanskými sdruženími a jinými právníckými osobami založenými za účelem ochrany práv spotřebitelů energií.

O prevenci energetické chudoby pojednávají shora uvedené Směrnice. Energetická chudoba je kombinací nízkého příjmu, špatně z energetického hlediska postavených obydlí, pohlaví, druhu zaměstnání, či příslušnosti k určité skupině obyvatel. Dále je samozřejmě důležitý zvolený způsob vytápění, možnosti řízení zapínání a vypínání na dálku. Problém je velký v tom smyslu, že energetická chudoba většinou způsobuje i konsekvntní zdravotní problémy a zatěžuje nadbytečnými náklady systém zdravotnictví a sociální péče i výchovný a vzdělávací systém, v konečném důsledku se může stát zásadní překážkou společenské soudržnosti v celých oblastech. Obecná chudoba a energetická vzájemně povětšinou korelují, neboť ceny energií se regulují.

Podporujeme / požadujeme:

- veškeré činnosti kontrolních orgánů nad činností ERÚ a vyzýváme je, aby je konaly řádně, podrobně a při nedodržení zákonných ustanovení požadovaly okamžité vyvození důsledků směrem k Radě ERÚ, jejíž členové jsou přímo odpovědní za řádnou činnost tohoto nezávislého úřadu i pokud jde o dodržování předepsané vysoké úrovně ochrany spotřebitele, včetně bezpečnosti dodávek za přiměřené sazby,
- modernizaci distribučních sítí, například zaváděním inteligentních sítí, které by měly být budovány tak, aby motivovaly k decentralizované výrobě elektřiny a energetické účinnosti, přičemž distribuční sítě mohou být osvobozeny od požadavků na jejich oddělení od výrobce elektrické energie,
- povolovací procedury, které nesmějí být neúměrně dlouhé, a nediskriminační přístup na přenosové sítě,
- údržbu a výstavbu nezbytné síťové infrastruktury, včetně propojovací kapacity a decentralizované výroby elektřiny, což jsou významné prvky pro zajištění stabilních dodávek elektřiny, tepla i plynu,
- všechna žádoucí sociální opatření pro podporu zvláště zranitelných osob,
- umožnění stálého přístupu k objektivním a transparentním údajům o spotřebě (stejně jako k cenám a nákladům na služby související a neopominutelné pro kvalitní dodávku elektřiny, plynu nebo tepla) jako klíčového aspektu při poskytování dodávek zákazníkům pro to, aby si mohli vyžádat od případné konkurence předložení skutečně úplné nezkrácené nabídky distribučních služeb na daném místě a čase,
- vypracování vnitrostátních energetických akčních plánů a dalších vhodných rámců pro boj proti energetické chudobě, jejichž cílem je snížit počet osob, které se s problémem energetické chudoby potýkají – při dodávkách energií zranitelným osobám uplatnit integrovaný přístup v rámci sociální politiky a mezi opatření sociální politiky zahrnout např. zlepšení energetické účinnosti v domácnostech.